

Könyv az írásjelek tudományáról

A központozás (punctuation) a nyelvhasználat ritmusszabályozója. Mutatja a mondat, a szöveg tagolását, tartalmi súlyeloszlását, folyamatosságát vagy megszakítottságát. Nina Catach könyve szerint nemcsak az írást szabályozza, hanem a szóbeliséget is.

A rádió, a televízió bemondója a számára leírt szöveget az írásjelek „irányításával” olvassa fel; ezeket a jeleket a hallgató, néző nem látja, de ha nem „működnek” jól, zavaros, kellemetlen, esetleg érthetetlen lehet a közlemény. Előfordul bármilyen szóbeliségben, hogy az írásjel mintegy láthatóvá, helyesebben: hallhatóvá válik, például: „Zárójelben mondom”, „Idézem”, „Idézőjel bezárva”.

A szerző meghatározása szerint írásjel minden olyan, a szövegben szereplő jel, amely a szöveget tagolja vagy belső súlyelosztását mutatja. Szűkebb értelemben írásjel a pont, vessző stb., szóval, amit mi is annak tartunk, továbbá a nagy kezdőbetű, tágabb értelemben pedig mindaz, ami a szövegben nem betű, tehát például a szavak közötti hézag, a táblázatok körüli szabad hely, a bekezdés első sorának beljebb történő kezdése és még sok más – a fogalom számunkra meglepő kitágítása. A központozás így az írásnak a betűvel egyenrangú szereplője lesz, a szöveg tehát kétszereplős jelenség, az ábécé az egyik, az ábécén kívüli jelek rendszere a másik szereplője.

A könyv első része az írásjelek történetét mondja el. Megtudjuk, hogy ezek múltja közel háromezer éves, a görögök használtak először írásjeleket – sokkal kevesebbet, mint mi. De a további részekben is sűrűn esik szó a múltról; az állítások próbaköve nagyjából az egész második évezred.

A „nyersanyagot” a francia helyesírás adja, néhányszori kitekintéssel az angolra, továbbá egy-két, a spanyolra, németre vonatkozó utalással. (Hiányolhatjuk, hogy az antik görögön kívül a könyv nem ad példát egyetlen nem latinbetűs nyelvből sem.) De nem a francia rendszert akarja leírni a szerző, mindenből általános nyelvészeti következtetést von le. Így a fejtegetések java része elvont jellegű, nyelvészeti és lo-

gikai összefüggéseik nagy figyelmet kívánnak az olvasótól. Nézzük meg egy példán. Többféle pont van, s ezeket rangsorolni kell. A mondatzáró pont magasabb szerepű, mint a rövidítést jelölő, ezért az utóbbinak kell eltűnnie, amikor együtt lennének meg. Magyarra áttéve: „Volt ott mindenféle könyv, ismeretterjesztő, bűnügyi, képzőművészeti stb.” Gyakorlatilag egyszerű, hogy a *stb.* után csak egy pontot írunk, a logikai minősítés szempontjából azonban két pontnak a funkciója van jelen, s a kisebb „rangú” nem kap alakot.

Az utolsó fejezetben az irodalom sajátos írásjelhasználatáról olvashatunk.

N. Catach nem foglalkozik tanítási kérdésekkel, a mi kérdéseinkre mégis ad néhány értékes választ.

Aki idegen nyelvet tanít, tapasztalhatja, hogy milyen fontos az írásjel – didaktikai szempontból is –, mennyivel nehezebb az olyan szöveg megértése, amelyben viszonylag kevés a vessző, pontosvessző, gondolatjel stb. Zökkenőket okoz a szöveg olvasásában, megértésében, megtanulásában például az, hogy az angol kevesebb központozási jelet használ, „takarékosabb”, mint a magyar. Az írásjel hiánya is jelezhet, rendelkezhet funkcióval, mint a matematikában a zérus, de ez a nyelvészetileg érvényes elv nem igazítja el a nyelvtanulót. N. Catach említi, hogy a mai latin nyelvkönyvekben, sőt a felnőtt olvasók számára készült gyűjteményekben is több az írásjel, mint amennyit az auctor használt – nyilvánvalóan az érthetőség igényéhez való alkalmazkodásként. De az élő nyelvek régebbi irodalmának modern kiadásában is előfordul az írásjelek „szaporítása”. Voltak és vannak nyelvkönyvek (az anyanyelv tanításában mindenképpen vannak), amelyek a szövegben „kódolt” didaktikai összefüggéseket a betűtípusok

váltogatásával jelzik; Catach szerint a betűtípus-használat is a „punctuation” fogalmi körébe tartozik.

Az idegen nyelvi dolgozatokban az írásjel eltévesztését a kisebb hibák közé szokták sorolni. Az ismertetett könyv elolvasása után ennek az általános helyességét illetően kétségeink támadhatnak.

Az írásjelek szabályzata nyelvenként különböző. Mégis azt mondhatjuk, hogy a nyelvtanuló alig juthat el a központozás megbízható ismeretéig, ha az anyanyelvi nevelés során nem tanulja meg a szabályo-

kat jól. A különbségek mögül látszanak az európai íráskultúra közös hagyományai, s ezeket lehetőleg az anyanyelvi nevelésnek kell bemutatnia.

A könyv a *Que sais-je?* (‘mit tudok?’) sorozat 2818. kötete.

Catach, Nina: *La ponctuation*. Presses Universitaires de France, Paris 1994, 128 old.

Bán Ervin

„Szigetek és hidak” Konferencia

Beszámoló egy szekció előadásairól

Kádárné Fülöp Judit indító előadása – Irodalmi kánon és magyar pesszimizmus – meghatározta a délelőtti alaphangulatát.

A bajkiáltó szavak az előadó által fölített kérdésekre szánt válaszok voltak:

1. Pesszimista-e a magyar irodalom?
2. A magyar irodalom tananyaga pesszimista?
3. Lehet-e akadálya az irodalmi kánonnak az irodalmi tananyag?

Kádárné Fülöp Judit beszélt az örömeivel olvasás fontosságáról, az „élménygerjesztés” módszertanáról, az irodalom „lelki-tükör” és „igaz szó” szerepéről. A NAT irodalmi tananyaga nem különösebben pesszimista – fogalmazta meg, alkalmas a műveltség közvetítésére. Hosszú, gyötrelmes út vezet a tananyag elsajátításához, gyakori az olvasási, megértési kudarc, a klasszikusok túladagolása pedig vagy a kicsiség és az alkalmatlanság érzésének fölkeléséhez, vagy ennek a kultúrának a lekicsinyléséhez, elutasításához vezet. Kétségbeejtő a magyar diák önismerethiánya is. Az előadó néhány, megoldásként javasolt gyógymódja közül kiemelhető a jelzett elit irodalmi túladagolás csökkentése, illetve az irodalmi hagyomány verbális megszólaltatásának fokozott alkalmazása, a művek hangos megszólaltatása.

Hubert Ildikó (*Mitől élmény az olvasás?*) a „baj gyökere” toposzra adott sze-

mélyes hevületű válaszában az orvoslás módját ugyancsak a „hangos betű”-ben, a művészi szöveg élményteremtő megszólaltatásában vélte megtalálni. S állításának igazát a „belső beszéd”, a szóbeliség antik és középkori példáinak erején keresztül bizonyította.

Rigó Béla (*Talált kincs – a Kincskereső évtizedei*) arról beszélt, hogy a protestáló helyzetben (mert vidéken, Szegeden) megszületett legszínvonalasabb magyar gyermekfolyóirat hogyan tétetett – kis híján – tönkre a Móra Kiadó által a rendszerváltáskor, hogyan csökkent ötvenezerről négyezerre a példányszáma. S bár a mai tizenötezres példányszám a konszolidálódási folyamat jele, az özszevont számok azonban súlyos válságot sejtetnek. Ebből a válságból a szerkesztők különböző újításokkal (például a vizuális és akusztikus kultúrának a lapba való becsempészésével) igyekeznek kiutat keresni, s ezáltal megerősíteni helyüket a kultúra „érdekszemétdombjai” között a piacon.

Balázs Andrea (*Híd a kortárs gyermekirodalomhoz*) „bizonytalan jövőbe vetett bizonytalan hittel” nézett szembe a hazai